

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Bilingvní edukace dítěte českým či slovenským
rodičem v USA

2017

Jana Turková

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Bilingvní edukace dítěte českým či slovenským rodičem v USA

Jana Turková

Katedra pedagogiky

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Šaroch, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: B AJ-PG

2017

Ráda bych poděkovala PhDr. Jaroslavovi Šárochovi, PhD. za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích a vypracování mé bakalářské práce. Také bych ráda poděkovala své rodině, která mě po celou dobu studia podporovala.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Bilingvní edukace dítěte českým či slovenským rodičem v USA vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

21. 4. 2017

.....

podpis

Prohlašuji, že souhlasím s trvalým uložením této práce
do databáze Theses.cz.

21. 4. 2017

.....

Podpis

NÁZEV:

Bilingvní edukace dítěte českým či slovenským rodičem v USA

AUTOR:

Jana Turková

KATEDRA:

Katedra pedagogiky

VEDOUcí PRÁCE:

PhDr. Jaroslav Šaroch, Ph.D.

ANOTACE:

Tato bakalářská práce pojednává o tématu dvojjazyčné výchovy, konkrétně výchovy v jazyce anglickém a českém či slovenském. Zabývá se především metodami bilingvní edukace, procesem osvojování si řeči a také výhodami a nevýhodami tohoto fenoménu. Dále pracuje s případovou studií zaměřující se na česko/slovensko-americké rodiny žijící v USA vychovávající své děti v obou výše zmíněných jazycích. Cílem je zjistit, jaké metody tyto rodiny využívají a jaká je jejich úspěšnost v praxi.

KLÍČOVÁ SLOVA:

bilingvismus, rodinná výchova, angličtina, děti předškolního věku, jazyková výchova

TITLE:

Bilingual education of a child by a Czech or Slovak parent in the USA

AUTHOR:

Jana Turková

DEPARTMENT:

Department of Education

SUPERVISOR:

PhDr. Jaroslav Šároch, Ph.D.

ANOTATION:

This bachelor thesis deals with the theme of bilingual upbringing in Czech or Slovak language and English language. It is mainly concerned with the methods of bilingual education, process of adopting the language and the advantages and disadvantages of this phenomenon. The bachelor thesis also works with the case study focusing on Czech/Slovak-American families living in the USA who are upbringing their children in the two mentioned languages. The aim is to discover the methods these families use and what is their real success rate in practice.

KEYWORDS:

bilingualism, family upbringing, English, preschool children, language education

Obsah

ÚVOD.....	10
1 TEORETICKÁ ČÁST	12
1.1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	12
1.1.1 Bilingvismus.....	12
1.1.2 Bilingvní komunita.....	12
1.1.3 Trilingvismus a vícejazyčnost	13
1.2 BILINGVISMUS.....	14
1.2.1 Individuální bilingvismus.....	14
1.2.2 Společenský bilingvismus	14
1.2.3 Typy bilingvismu podle úrovně ovládnutí jazyka	14
1.2.4 Typy bilingvismu podle způsobu osvojení jazyků	15
1.2.5 Typy bilingvismu podle rovnováhy mezi jazyky	15
1.2.6 Věk vzniku bilingvismu	16
1.2.7 Výhody bilingvismu	17
1.2.8 Nevýhody bilingvismu	18
1.2.9 Rozdíly mezi chlapci a dívkami	20
1.2.10 Rozdíly mezi prvorozenými a druhozenými	20
1.2.11 Působení bilingvismu na dítě.....	21
1.2.12 Přepínání mezi jazyky	21
1.3 BILINGVNÍ VÝCHOVA.....	23
1.3.1 Bilingvní výchova a bilingvní vzdělávání.....	23
1.3.2 Metody bilingvní výchovy	23
1.3.3 Základní pravidla bilingvní výchovy.....	24
1.3.4 Osvojování si jazyka.....	25
1.3.5 Integrace dítěte do obou kultur.....	26
2 PRAKTICKÁ ČÁST	27
2.1 Vymezení cílů výzkumu	27
2.2 Výzkumný problém	27
2.3 Výzkumné otázky	27
2.4 Výzkumné techniky	27
2.4.1 Kvalitativní výzkum	28
2.4.2 Případová studie	28
2.5 Postup výzkumu.....	29

2.6	Výběr výzkumného vzorku.....	29
2.7	Popis výzkumného vzorku.....	29
2.8	Sběr dat a jejich analýza	32
2.9	Interpretace dat	32
2.9.1	Respondent 1	32
2.9.2	Respondent 2	33
2.9.3	Respondent 3	33
2.9.4	Respondent 4	34
2.9.5	Respondent 5	34
2.9.6	Respondent 6	35
2.9.7	Respondent 7	35
2.9.8	Respondent 8	36
2.9.9	Respondent 9	36
2.10	Kritická reflexe.....	37
2.11	Závěry vyvozené na základě kvalitativního výzkumu	37
	Závěr.....	40
	Seznam použité literatury	42
	Příloha.....	44
	Případová studie – otázky.....	44

ÚVOD

Bilingvní výchova je téma, které je nejen v zahraničí, ale také u nás stále více aktuální. Podle Bhatie a Ritchieho žijí na světě až 2/3 lidí v bilingvním prostředí. (Bhatia a Ritchie, 2006) Je důležité připomenout, že v českých zemích byly používány po dlouhá desetiletí také dva jazyky na jednom geografickém území. Tím druhým byl německý jazyk.

V období globalizace, kdy se hranice států začínají zdát spíše symbolické, jsou čím dál častější případy migrace obyvatel a tím pádem i smíšených manželství. A právě spojením dvou lidí odlišných kultur s odlišným jazykem vychází na povrch otázka výchovy případných potomků. Většina lidí chce s příchodem dítěte předat své kulturní dědictví dál a s tím přichází ke slovu téma bilingvní výchovy.

Ačkoliv se dvojjazyčná výchova nemusí týkat pouze smíšených rodin, téma mé bakalářské práce jsem zaměřila na rodiny, kde jeden z partnerů je Američan a druhý Čech nebo Slovák. Rozhodla jsem se pro to z osobních důvodů, neboť částí mé blízké rodiny, která žije v USA, se toto téma úzce týká. Navíc jsem se s tímto tématem setkala i v mém rodném městě, kde se ve speciálním jazykovém klubu scházejí rodiny s dvojjazyčnými dětmi, i když jsou oba jejich rodiče Češi.

Ačkoliv je téma bilingvní výchovy ve světě velmi rozšířené a vycházejí stále nové odborné publikace a výzkumy, v České republice je toto téma velmi málo zkoumané a málokterý odborník z oboru se jím zabývá. Na druhou stranu je to ale pořád poměrně nová záležitost ke zkoumání, protože o bilingvní výchově se začalo mluvit až ve 20. století. Navíc se jí po dlouhou dobu přisuzoval spíše negativní dopad na bilingvního jedince. (Richterová, 2011)

K mému tématu jsem navíc kromě soukromého (rodinného) důvodu také přišla proto, že jako lektorka anglického jazyka bych ráda svým dětem předávala znalosti z oblasti anglického jazyka již od narození. Je to podle mě obrovský dar, který může rodič svému dítěti do budoucna předat, s čímž si myslím, že bych se mohla setkat i při výzkumu s rodinami jako jedním z důvodů dvojjazyčné výchovy.

V teoretické části své bakalářské práce nejdříve vymezím pomocí odborných publikací základní pojmy týkající se mého tématu. Dále bych se ráda zaměřila na metody této výchovy, výhody, nevýhody a další záležitosti, které budou důležitými východisky praktické části této práce.

Pro svou praktickou část jsem se rozhodla udělat kvalitativní výzkum v podobě případové studie. Domnívám se, že tento fenomén potřebuje detailní náhled do jednotlivých rodin a také je potřeba mít co nejvíce informací k jednotlivým případům. Cílem mého výzkumu bude zjistit, jakou metodu dvojjazyčné výchovy si moji respondenti zvolili a jestli si o ní hledali nějaké informace před tím, než se pro ni rozhodli. Také bude mým cílem zjistit, jak tato metoda v praxi zafungovala, tedy jaký druh bilingvismu děti mají a jestli se u nich objevuje dominance jednoho z jazyků. Dále mě bude zajímat, jak často přicházejí jejich potomci do kontaktu s rodilými mluvčími v USA a v České/Slovenské republice.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

1.1.1 Bilingvismus

Pojem „bilingvismus“ má mnoho různých a také rozporných definic. Většinou je však používán pro označení dvojjazyčnosti i vícejazyčnosti. Je tedy opačným pojmem pro monolingvismus neboli jednojazyčnost. Pro vícejazyčnost se však častěji používá termín multilingvismus, jehož by bilingvismus byl pouze podskupinou. Některá pojetí bilingvismu mluví o jakékoliv úrovni druhého osvojeného jazyka. To by znamenalo, že by bilingvní byli téměř všichni. Naopak je tu často uváděná Bloomfieldova definice, která říká, že bilingvismus je schopnost ovládat oba dva jazyky na úrovni rodilého mluvčího. Ovšem tomu by podle britské lingvistky Harding-Eschové odpovídalo velmi malé množství lidí, jinými slovy téměř nikdo. A tak by bylo vhodné mluvit spíše o pravidelnosti používání obou dvou jazyků. Otázka by tedy neměla být, jestli je jedinec bilingvní, ale jak moc. (Harding-Eschová aj., 2008)

Pedagogický slovník jej charakterizuje jako: „*druh komunikační kompetence umožňující realizovat různé komunikační potřeby pomocí jak prvního, tak druhého jazyka.*“ A dále uvádí, že z hlediska pedagogického je důležitý hlavně tam, kde se používají dva jazyky zároveň. (Průcha aj., 2009, s. 25)

1.1.2 Bilingvní komunita

Bilingvní společnost vzniká tehdy, když se z obchodních či ekonomických důvodů střetnou různé jazykové skupiny, menšiny. Příkladem může být například Alsasko, kde většina mluvčích alsaštiny mluví také francouzsky. Častější formou je společenský bilingvismus, kdy se jeden jazyk používá při formálních záležitostech, při psaní a druhý při běžném užívání jazyka. Ve velkých a národnostně heterogenních zemích, jako jsou Spojené státy americké, dochází kvůli různorodým kolonizačním procesům k různému jazykovému a etnickému složení obyvatel. Jsou zde proto velké skupiny bilingvních lidí, které se však utvářely pod tlakem jiných sociálních a politických sil. V USA tomu bylo například ve městě El Barrio. (Harding-Eschová aj., 2008)

1.1.3 Trilingvismus a vícejazyčnost

V odborné literatuře se vyskytuje různé pojetí vícejazyčnosti, které často není specifikované a autoři užívají pojmy bilingvismus, trilingvismus a vícejazyčnost rozdílným způsobem. Někteří například chápou bilingvismus jako schopnost mluvčího užívat dvě nebo více řečí a blíže nespecifikují, zda jde o dva, tři nebo více jazyků. Mnoho autorů tedy trilingvismus chápe pouze jako variantu bilingvismu. Kromě nejasně vymezených termínů ale neexistuje významný rozdíl mezi bilingvismem či vícejazyčností, kromě počtu užívaných jazyků. Osvojování si tří nebo více jazyků je v mnoha aspektech podobné osvojování si dvou jazyků. Vývoj řeči u dětí s jedním jazykem probíhá podobně jako u dětí se dvěma, třemi či více jazyky. (Stránská, 2008)

1.2 BILINGVISMUS

1.2.1 Individuální bilingvismus

Toto označení se používá pro jedince, který používá ještě jiný jazyk než jeho okolí. A to buď on sám, nebo se jedná o bilingvní rodinu či menšinu.

1.2.2 Společenský bilingvismus

Společenský bilingvismus neboli diglosie znamená, že se mluví dvěma jazyky zároveň ve stejné geografické oblasti. Většinou má však každý z jazyků svou funkci, oblast, ve které je užíván. Často se jazyk menšiny používá doma či v užších sociálních kontaktech a jazyk většiny v zaměstnání, vzdělávacích institucích a médiích. Jako příklad můžeme uvést velštinu. (Morgensternová aj., 2011)

O společenském bilingvistu můžeme mluvit také v souvislosti s menšinovými komunitami, jejichž jazyk není oficiálně uznán. Jejich členové jsou proto nuceni se naučit také většinový jazyk. (Doskočilová, 2015)

1.2.3 Typy bilingvistu podle úrovně ovládnutí jazyka

1.2.3.1 Receptivní bilingvismus

Pokud má jedinec receptivní dovednost, mluvíme často o tzv. pasivní znalosti jazyka. Jedinec jazyku sice rozumí, ale sám jím aktivně nemluví. A to buď z důvodu toho, že to neumí nebo naopak záměrně nechce.

1.2.3.2 Produktivní bilingvismus

Mnohdy označované jako aktivní znalost jazyků. Může sice zahrnovat i receptivní dovednosti, ale není to podmínkou. Například když dítě, které aktivně mluví daným jazykem, nemá možnost mluvit s nikým jiným než se svým rodičem a poté nerozumí rodilému mluvčímu (kvůli dialektu nebo jiné výslovnosti). (Morgensternová aj., 2011) To je ale problematika týkající se ve stejné míře i monolingvistů. Někteří bez problémů rozumí různým lehkým nářečovým odchylkám svého jazyka, ale někteří i přes velké úsilí ne. (Scholl, 2010)

1.2.4 Typy bilingvismu podle způsobu osvojení jazyků

1.2.4.1 Přírozený neboli primární bilingvismus

Osvojování dalšího jazyka probíhá buď během dlouhodobého pobývání v cizojazyčné zemi (především návštěvou tamních jeslí nebo mateřské školy) nebo v přirozeně bilingvním prostředí domova.

1.2.4.2 Umělý neboli sekundární bilingvismus

Zde probíhá osvojování druhého jazyka formální systematickou výukou cizího jazyka s cílem výsledného bilingvismu.

1.2.4.3 Intencionální bilingvismus

Tento termín označuje podle Štefánika (2000) případy, kdy se jeden z rodičů stejného mateřského jazyka rozhodne komunikovat s dítětem jiným jazykem, než je jeho vlastní. (Morgensternová aj., 2011)

1.2.5 Typy bilingvismu podle rovnováhy mezi jazyky

1.2.5.1 Vyvážený bilingvismus

Jedná se o bilingvismus, kdy jsou oba dva jazyky u jedince na velmi pokročilé a zároveň stejné úrovni. Jedinec musí těmito jazyky mluvit plynule a zároveň precizně (to znamená být schopný mluvit podle norem rodilého mluvčího). Dále se předpokládá, že umí oba dva jazyky používat jak ve formálních, tak neformálních situacích včetně akademického jazyka. Očekává se, že úroveň gramotnosti je vyvážená a že mluvčí umí psát a číst na rovnocenné úrovni v obou jazycích. (Field, 2011)

1.2.5.2 Dominantní bilingvismus

O dominantním bilingvismu můžeme hovořit tehdy, kdy u jedince jeden z jazyků převládá.

1.2.5.3 Semilingvismus

Tento termín se používá v případě, kdy jedinec neovládá ani jeden z jazyků s dostatečnou plynulostí řečového projevu. Má však spíše pejorativní či politický kontext

v souvislosti s problematikou přistěhovaleckých jazykových menšin, a tudíž už se téměř neužívá. (Morgensternová, 2011) Podle Fielda je tento termín kontroverzní také proto, že naznačuje fakt, že jedinec nemá ani jeden rodný jazyk. (Field, 2011)

1.2.6 Věk vzniku bilingvismu

1.2.6.1 Bilingvismus nemluvnat

Zdá se možná trochu zvláštní mluvit o bilingvismu ve spojení s nemluvnaty, která vlastně „nemluví“, ale toto spojení je naopak vhodné. Ukazuje nám tím na skutečnost, že dítě nejprve nemluví vůbec, a poté mluví najednou oběma jazyky. Je nutné toto spojovat se simultánním osvojováním si obou jazyků. Podle případových studií Edith Hardingové-Eschové a Philipa Rileyho (2008) je to jeden z nejčastějších a nejúspěšnějších typů bilingvismu. Uvádí k tomu příklad: *„Philip se narodil v Anglii. Má francouzskou matku a anglického otce. Udržuje pravidelné kontakty s francouzskou částí rodiny a prázdniny tráví ve Francii. Když se ve škole začal učit číst, začal se také doma prokousávat francouzskými knihami a naučil se číst v obou jazycích. V šesti letech strávil několik měsíců ve Francii, a pak nastoupil do francouzské základní školy, kde neměl žádné problémy...“* (Harding-Eschová aj., 2008, s. 61). Autoři dále uvádí, že to, že dítě nemluví oběma jazyky, kterými ho rodiče učí, neznamená, že jimi nebude v budoucnu mluvit. Dítě zkrátka třeba jen nemá potřebu konkrétním jazykem mluvit k dorozumění se s okolím. Dále také tvrdí, že bilingvní děti začínají mluvit déle než monolingvní.

1.2.6.2 Dětský bilingvismus

Dětský bilingvismus je pojem, kterým je označováno postupné osvojení si dvou jazyků u dítěte. McLaughlin (1978) tvrdí, že simultánní osvojování je osvojování obou jazyků do 3 let dítěte. Avšak Romainea (1999) toto označuje za umělé kritérium, protože příčinou postupného osvojení jazyků je nejčastěji přestěhování rodiny do jiné země. To je často spojeno s obtížným obdobím adaptace, což samozřejmě zahrnuje i učení se novému jazyku. *„Praxe však ukazuje, že děti se v takové situaci učí druhý jazyk podivuhodně rychle, jsou-li mu vystavené,“* (Harding-Eschová aj., 2008, s. 62). Obecně je ale podivuhodné, jak rychle se malé děti dokáží naučit jazyk. Ale také ho zapomenout. Klíčovými faktory jsou užívání jazyka a potřeba jej užívat. Pokud jedna z řečí přestane sloužit jako komunikační prostředek a dítě jej tedy nebude používat, rychle jej zapomene.

1.2.6.3 Pozdní bilingvismus

Adolescentní bilingvismus se týká jedinců, kteří se stali bilingvními po pubertě. O dospělé dvojjazyčnosti se mluví až nad 20 let věku. Ačkoliv dětský bilingvismus je velmi často spojován s dokonalou výslovností na úrovni rodilých mluvčích, později získaná dvojjazyčnost je většinou doprovázena cizím přízvukem. (Harding-Eschová aj., 2008)

1.2.7 Výhody bilingvismu

Výchova dítěte k dvojjazyčnosti ovlivní jeho život už navždy a ne jen jeho, ale také život jeho rodičů. Pro dítě to může znamenat vliv na jeho identitu, sociální postavení, vzdělání, zaměstnání, kulturu, manželství, místo, kde chce žít, a v neposlední řadě také myšlení. Být dvojjazyčnou osobou znamená více než jen mluvení dvěma jazyky. Má to pro jedince například kulturní či sociální následek. Podle Bakera (2014) výhody převažují nad nevýhodami.

Nespornou výhodou je pro jedince jeho dvojjazyčnost v případě, že rodiče mluví každý jiným jazykem. To mu poté umožňuje komunikovat s oběma rodiči. Někteří naopak komunikují s rodiči jedním jazykem a s ostatními (většinovou společností, ve které žije) druhým jazykem. Pro mnoho rodičů je velmi důležité, aby jejich dítě umělo jejich první jazyk. V tomto případě předávají rodiče svému dítěti nejen jazykové znalosti, ale také část jejich kulturního dědictví.

Další nespornou výhodou dvojjazyčnosti je širší okruh lidí, se kterými může dítě komunikovat, včetně mezinárodních přátelství či vztahů. Dále to pro dítě znamená hlubší multikulturní cítění, lepší kreativní myšlení a cit v komunikaci s ostatními. Podle Bakera (2014) to má také vliv na sebeúctu jedince. Co se týče výhod do budoucích let, předpokládá se, že bilingvismus má také pozitivní dopad na úspěšnost v kariéře.

Je důležité zmínit, že mnoho prarodičů a jiných vzdálenějších rodinných příslušníků nemusí umět jazyk jednoho z rodičů a poté dvojjazyčnost umožňuje rodině komunikovat právě pomocí druhého učeného jazyka. Dítě se poté může stát „spojníkem“ mezi jednotlivými členy rodiny, kteří nemají společný jazyk.

Jak již bylo zmíněno, ovládnutí dvou řečí zároveň umožňuje komunikovat s větším množstvím lidí. A to také při cestování, kdy mohou lépe navazovat vztahy, přátelství a sbližovat komunity, kultury a odlišné země.

Nespornou výhodou je také možnost dítěte číst literaturu v obou jazycích, rozvíjet širší myšlenky, pocity či způsoby myšlení. Uznávaný expert na bilingvismus, profesor Ana Zentella dokonce řekl, že „ten, kdo mluví dvěma jazyky má hodnotu dvou osobností“.

Jednou z výhod jsou také dvě oblasti zkušeností. Jinými slovy, v každém jazyce jsou různá moudrá pořekadla, ponaučení, pověsti, tradice, etické způsoby, rituály, způsoby komunikace (porovnejme například Španěly a Angličany), způsoby zábavy, vtipy, způsob vyjadřování pocitů a podobně. Obyvatelé Španělska například vždy zdraví své známé, kamarády, či rodinu polibkem na tvář. Na druhou stranu Britové se pouze pozdraví či si potřesou rukou.

S dvojjazyčností souvisí také větší tolerance ke kulturním rozdílům a k rasismu. Navíc k poznání určité kultury či komunity výrazně pomáhá znalost jejího jazyka.

Schopnost přepínat mezi dvěma jazyky dává jedinci také větší cítění v rámci jazyků. Jsou proto mnohdy trpělivější při naslouchání druhým.

Mimo jiné stále více globalizovaný svět, kde mizí jakékoliv obchodní bariéry napříč zeměmi, staví bilingvní jedince do silnější pozice na trhu práce. (Baker, 2014)

1.2.8 Nevýhody bilingvismu

Od začátku 20. století až do 60. let převládalo mezi vědci přesvědčení, že má bilingvismus nepříznivý vliv na myšlení. Mnoho testů bylo prováděno prostřednictvím IQ testů, ve kterých zvláště v oblasti verbální inteligence vykazovali bilingvisté obvykle horší výsledky než monolingvisté. Tím se zabývala například Darcyová, která zkoumala verbální a neverbální schopnosti. Testování se zúčastnilo 106 monolingvistů a stejný počet bilingvistů ve věku dva roky a šest měsíců a čtyři roky a pět měsíců. Závěrem vyšlo najevo, že mezi bilingvními a monolingvními dětmi jsou staticky významné odlišnosti, neboť monolingvisté dosáhli lepších výsledků. Při podrobnějším rozboru však vyšlo najevo, že byli lepší pouze při Stanford-Binetově zkoušce, zatímco z nonverbálního testu vyšli bilingvisté jako úspěšnější.

Navzdory tomu se však nadále mnoho rodičů staví k bilingvismu skepticky a obávají se negativního vlivu dvojjazyčné výchovy na své děti. (Morgensternová aj., 2011)

Colin Baker (2014) k výše uvedeným průzkumům v první polovině 20. století předkládá, že jejich hlavní chybou bylo testování bilingvistů v jejich „slabším“ jazyce, většinou v angličtině. Tvrdí, že kdyby byl test v jejich „silnějším“ jazyce, výsledek by mohl být výrazně lepší. Navíc zde byli porovnáváni dvojjazyční respondenti z dělnické třídy

s monolingvisty ze střední vrstvy. Tudíž výsledné rozdíly mohly být kvůli sociálním rozdílům a nikoliv jazykovým.

Poslední průzkumy dokazují, že bilingvisté mají minimálně stejné IQ jako monolingvisté. V případech dvojjazyčných respondentů, kteří mají oba dva jazyky na výborné úrovni, jsou dokonce v IQ lepší než ti, kteří ovládají „pouze“ jeden jazyk plynule. To je momentálně klíčové pro aktuální generaci a také velmi dobrou zprávou pro bilingvní děti. Je důležité říci, že bilingvismus je v dnešní době, dle Bakera, brán téměř jako rozumová nadřazenost.

Dále ve své knize uvádí, že mnohdy když je v rodině problém ve vzdělávání, jazyce či v sociálních vztazích, rodiče mají sklon svádět příčinu problému na bilingvismus dítěte. Berou ho spolu s nedostatkem motivace nebo špatným způsobem vzdělávání za jednu z možných variant. Baker proto varuje rodiče, aby se tomuto snažili vyvarovat před tím, než s dítětem nebo jeho učitelem prodiskutují daný problém. Přiznává však, že by bylo mylné myslet si, že s sebou dvojjazyčnost nenesou žádné nevýhody.

První velkou nevýhodou, jak sám uznává, jsou obě dvě řeči nedostatečně rozvinuté. Nejlépe se toto zjistí v případě, že dítě není schopné zvládnout učivo ve škole v daném jazyce. Některé děti, které jsou dvojjazyčně vychovávány, nebudou nutně mluvit oběma jazyky tak, jako jejich vrstevníci nebo náctiletí. Profesor Annick De Houwer, expert na dětský bilingvismus, zjistil, že jedno z pěti bilingvně vychovávaných dětí jedním z jazyků nemluví. V jeho průzkumu tato 20% část obou jazykům sice rozuměla, ale mluvila pouze jedním z nich. Musí se toto číslo ale brát jako úspěch, nikoliv neúspěch. Tvrdí totiž, že se tento „pasivní“ jazyk dá jednoduše aktivovat do schopnosti mluvení, když je dítěti dán ten správný kontext a jazykové prohloubení a „vnoření“ se do jazykových zážitků (například návštěvou rodiny, která daným jazykem mluví).

Dle Bakera je velkým úskalím bilingvismu také množství úsilí, které je vkládáno do rukou rodičů. To musí být důsledné a vytrvalé, což může být mnohdy emočně velmi náročné a stresující. Může to navíc vést k pocitu selhání v případě, že bilingvismus jejich potomka není úplně perfektní. Ten se týká ve většině případů spíše matek než otců.

Průzkum, který byl proveden mezi dětmi vychovávanými anglicko-japonsky, ukázal, že bilingvní výchova je velmi náročná v mnoha ohledech. Matky, které po práci rády přijdou domů a chtějí si odpočinout, jsou plně zaměstnány vedením svých dětí k oběma jazykům či kontrolování jejich užívání v dostatečné míře. Tento typ výchovy vyžaduje neustálé úsilí. Baker upozorňuje, že to není jako zasadit semínka do země a čekat, že vyrostou.

Další nevýhoda se ukázala mezi menšinami v USA a Velké Británii. Na rodiče působil tlak z řad anglicky mluvících, že jejich dítě nedostatečně ovládá daný jazyk. Ze strany menšiny naopak, že je jejich dítě například příliš „poameričtělé“.

Další otázkou je, jestli rodič, který nerozumí konverzaci jeho partnera s dítětem, nemůže být nějakým způsobem vyloučen z některých záležitostí nebo situací.

Nedílnou otázkou bilingvismu je také otázka identity. Je dítě, které mluví anglicky a francouzsky, Angličan, Francouz nebo Anglo-Francouz? Pro mnoho rodičů i dětí toto ale nebývá problémem, neboť jsou jedním z jazyků (kultur) více ovlivněni. (Baker, 2014)

1.2.9 Rozdíly mezi chlapci a dívkami

Podle statistických údajů jsou věkové rozdíly mezi pohlavími u bilingvních dětí větší než u monolingvních. Dívky začínají mluvit o několik týdnů dříve. (Harding-Eschová aj., 2008) Rozdíly jsou značné i mezi jednotlivci stejného pohlaví, a to ať mezi chlapci nebo děvčaty. Ty se mohou týkat osobnosti dítěte, kvality a kvantity jazykové interakce s okolím, prostředí a v neposlední řadě také atmosféry, ve které je řeč užívána. Nicméně obecně se dá říci, že děvčata mají sklon k rychlejšímu rozvoji řeči než chlapci. Příčinou můžou být i rozdílná očekávání rodičů od chlapců a od dívek nebo od učitelů. Není však dokázáno, že by byly dívky lépe vrozeně vybaveny k bilingvismu než chlapci. (Baker, 2014)

1.2.10 Rozdíly mezi prvorozenými a druhorozenými

Jedináčci, prvorození a mladší sourozenci mají často rozdílnější osobnost a motivaci, rozdílné cíle k dosažení ve škole a v pozdějším životě. Když se narodí druhé dítě, jazykový „vzor“ rodiny je již ustálený. Rozhodnutí o tom, jak se budou děti vychovávat, už jsou ustálená a jazyky, kterými mluví prvorozený, jsou předpokladem pro druhorozeného. Nicméně i do této oblasti mohou zasahovat genderové rozdíly. Například, pokud je starší dítě dívka a mladší chlapec, interakce mezi dětmi je rozdílná než mezi dětmi stejného pohlaví. Sourozenci však nemají problém mluvit mezi sebou dvěma či více jazyky a libovolně mezi nimi „přepínat“. Co se ale může lišit, je balance mezi jazyky napříč sourozenci. Některý může mít dominanci jiného jazyka než ten druhý.

Prvorozené dítě poskytuje jazykový model pro mladší sourozence. Ti jím bývají jazykově ovlivněni. Obecně se dá tedy říci, že se mladší jedinec pomaleji řečově vyvíjí. To, že je mladší, ho totiž mimo jiné oddaluje od komunikace rodičů mezi s sebou (která je na vyšší

úrovni) a komunikuje více se svým starším sourozencem. Výhodu má však v tom, že rodiče již vědí, jak dítě dvojjazyčně vychovávat. Navíc mají větší očekávání k prvorozenému.

Baker také uvádí, že prvorozený mnohdy mluví jazykem, kterým se mluví v jeho vzdělávací instituci, na svého mladšího sourozence, aby ukázal svoji pozici dominantnějšího - školáka.

Častou situací je také přestěhování rodiny do jiné země během raného dětství potomka. Ten se poté naučí jazyk země, kde nově bydlí, a je tak aktivněji bilingvní než později narozené dítě, které předchozí zemi jako svůj domov nezažilo, nebo si jej téměř nepamatuje. (Baker, 2014)

1.2.11 Působení bilingvismu na dítě

V současné době se podle kanadské psycholožky Bialystokové považuje za hlavní kognitivní výhodu dvojjazyčných dětí schopnost lepší selektivní pozornosti a současné inhibice zavádějících podnětů. Dokáží tedy lépe ignorovat zavádějící informace a držet se pouze těch relevantních. Selektce je u nich přítomna v mnoha dalších důležitých procesech, například při řešení problému. To je vysvětlení pro výhody bilingvistů v tvořivém myšlení i komunikační senzitivě.

Dvojjazyčné děti mají také více rozvinuté metalingvistické vědomí, tedy schopnost přemýšlet a reflektovat o povaze a funkci jazyka. A to, jak zjistila Bialystoková, v oblasti analýzy lingvistických vědomostí, tak kontroly lingvistických procesů. Bilingvista musí totiž stále volit, jaký jazyk, kdy a v komunikaci s kým použít. Bialystok považuje metalingvistické vědomí za klíčové při rozvíjení schopností učení. Dále spolu se svým kolegou Coddem poukazují na to, že bilingvní děti dříve chápou koncept čísel. Další odborník z oboru Ben-Zeevová dala ve svém experimentu dětem pokyn, aby předložené věty transformovaly tak, že určené slovo nahradí jiným zadaným slovem a zároveň ponechají strukturu věty. V tomto průzkumu byly bilingvní děti úspěšnější. (Morgensternová aj., 2011)

1.2.12 Přepínání mezi jazyky

Přepínání kódů a překládání jsou činnosti, které monolingvní děti řešit nemusí. Není výjimkou, že bilingvní dítě řekne část věty v jednom jazyce a část v druhém. Pro nezasvěceného člověka, který nemluví oběma jazyky, přepínání kódů mate. K přepínání kódů ale dochází pouze v bilingvních situacích, kde bilingvisté mluví mezi sebou a jsou schopni využívat komunikačních zdrojů v obou jazycích. Děti toho využívá k vyjádření velmi

jemných odstínů svých pocitů a emocí nebo k určení míry zapojení do konverzace. Mnohdy také proto, aby ukázaly, že když jsou unavené, mohou ve své rodině používat oba jazyky a pořád jim ostatní rozumí.

V souvislosti s přepínáním kódu je důležité vysvětlit pojem „jazyková výpůjčka“, kdy se slovo či výraz z jednoho jazyka používá v jazyce druhém, avšak v jeho naturalizované formě, kdy je přizpůsobeno pravidlům gramaticky či výslovnostně druhému jazyku. Například anglické sloveso check (zkontrolovat) může být v češtině použito jako „čeknout“.

Nejčastější situace v přepínání kódů je, když nemůže mluvčí najít správné slovo nebo výraz v jazyce, kterým mluví, a nahradí ho slovem z druhého jazyka.

Další velmi častý typ je známý jako „spouštěcí mechanismus“. Slovo, které je podobné v obou jazycích nebo vlastní jméno či název přiměje mluvčího přejít do druhého jazyka. Například: „Dej mi ještě cornflakes, please.“ I když je slovo „cornflakes“ vysloveno s přízvukem druhého jazyka (ne angličtiny) přepne bilingvistu do druhého jazyka.

Citují-li dvojjazyčné děti někoho v nepřímé řeči, použijí obvykle jazyk osoby, s kterou mluví. Tyto děti také dokážou přepínat kódy na důkaz solidarity s člověkem, se kterým mluví. Nebo můžou naopak někoho z konverzace vyloučit. To však nemusí nutně vypovídat o negativním postoji k danému člověku. Je také důležité říci, že přepínání mezi jazyky může být použito také k posílení svého argumentu. Například pokud matka využije jazyka vzdělávací instituce svého dítěte k získání větší autority v dané situaci. Na těchto příkladech je jasně vidět, že přepínání mezi jazyky je dalším prostředkem ke komunikaci mezi rodiči a dětmi. (Harding-Eschová aj., 2008)

1.3 BILINGVNÍ VÝCHOVA

1.3.1 Bilingvní výchova a bilingvní vzdělávání

Termín bilingvní vzdělávání je mnohdy zaměňován s termínem bilingvní výchovy.

V podkapitole zabývající se pojmem bilingvismus (s. 12) již byl tento pojem přirovnán k českému termínu „dvojjazyčnost“ (případně vícejazyčnost). Pojem „výchova“ definuje pedagogický slovník jako „*proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji*“. (Průcha a kol., 2009, s. 277) Tudíž termín bilingvní výchovy můžeme chápat jako záměrné působení na jedince s cílem dosažení dvojjazyčnosti.

Cazden a Snow upozorňují, že bilingvní vzdělávání je pouze jednoduchá nálepka na mnohem složitější fenomén. Colin Baker, jeden z předních odborníků v této oblasti říká, že mnohdy je tento termín používán pro vzdělávání jedinců, kteří již dvěma jazyky mluví a jindy pro vzdělávání jedinců, kteří se pouze učí další jazyk. Ale bilingvní vzdělávání je rozdílné od učení se druhému, cizímu jazyku. Při učení se druhému cizímu jazyku se osvojuje jazyk jako učební předmět, kdežto při bilingvním vzdělávání se učí daný jazyk výhradně tímž jazykem. Jinými slovy, učí obsah jazykem, který není rodným jazykem studenta. (García, 2009)

1.3.2 Metody bilingvní výchovy

1.3.2.1 Jeden rodič-jeden jazyk

Pokud na dítě mluví každý z rodičů jinou řečí, mluvíme o tzv. metodě „jeden rodič-jeden jazyk“. Dítě se tím naučí postupně rovnocenně oba jazyky, v případě, že se na výchově podílejí oba dva rodiče a tráví s ním jistý čas spolu. Tato metoda nevyžaduje příliš velké úsilí, jde o přirozenou metodu. Problém může nastat při společné rodinné konverzaci. Při této metodě může rodič použít i druhý jazyk v případě, že dítě nezná nějaké slovo v tom prvním nebo v situaci, kdy se rodič obrací ke skupině dětí mluvících v druhém jazyce. Výjimečně také při předčítání dítěti, pokud druhý rodič není přítomen. (Jirsová, 2007)

1.3.2.2 Menšinový jazyk doma

Při této metodě bilingvní výchovy mluví rodina výhradně menšinovým jazykem, který je společný oběma rodičům. Dítě tak umí menšinový jazyk z domova a většinový se naučí mimo domov od svého okolí především ve škole. Zpočátku je samozřejmě menšinový jazyk

dominantnější, ale čím více se dítě začleňuje do života mimo domov, tím více používá jazyk společnosti.

1.3.2.3 Postupné představení jazyků

Tuto metodu volí především rodiče, kteří mají odlišné mateřské jazyky a jeden z nich je zároveň oficiálním jazykem země. Podmínkou je, aby druhý rodič (s většinovým jazykem) uměl menšinový jazyk na dobré úrovni. Oba rodiče mluví na dítě menšinovým jazykem během jeho prvních let a nejpozději kolem 3. a 4. roku, když si dítě osvojí základy tohoto jazyka a dokud je systém pro získávání jazyků stále ještě flexibilní, se dítěti představí jazyk druhý. Ten nemusí představit rodič, může to být chůva či jiný rodinný příslušník. Případně se jej naučí dítě v cizojazyčné škole. Šance na úspěšnou bilingvní výchovu je při této metodě samozřejmě daleko větší, je-li dítě obklopené dobře organizovanou a dostatečně velkou etnickou komunitou, takže dítě komunikuje menšinovým jazykem nejen doma, ale i mimo domov. Pokud tomu tak není a dítě mimo domov nemá možnost v daném jazyce komunikovat, je úspěšnější strategie menšinového jazyka doma.

1.3.2.4 Střídavé používání jazyku podle času, tématu, prostředí, situace

Tato metoda spočívá v užívání obou jazyků doma i mimo domov, kdy volba jazyka je ponechána na faktorech času, tématu, prostředí či situace. Míra úspěšnosti není příliš jasná. Co je, ale jisté je to, že tyto nepřirozené metody mají tendenci se hroutit. Například časový přístup nemá příliš velkou úspěšnost, neboť závisí na předem dohodnutém faktoru: na čase dne, nebo na dnech v týdnu. Naproti tomu volná alternace jazyků je daleko přirozenějším přístupem, i když zde může většinový jazyk začít převažovat. (Grosjean, 1982)

1.3.3 Základní pravidla bilingvní výchovy

Podle Edith Harding-Eschové a Philipa Rileyho je prvním a logicky nejdůležitějším pravidlem to, aby bylo dítě šťastné. Dojde-li rodič k závěru, že snaha o dvojjazyčnost je zdrojem trápení, měl by svůj postoj přehodnotit. Zdůrazňují však, že se ve své praxi s žádným takovým případem nesetkali. Na druhé straně může dvojjazyčnost dítěte záviset na udržení vztahů s půlkou své rodiny.

Z toho vyplývá další pravidlo – nikdo by se neměl dítěti za jeho výkon v jazyce vysmívat nebo ho uvádět do rozpaků, zvláště pokud jde o jeho slabší jazyk. Není vhodné ho

srovnávat s monolingvisty. Za jeho chyby je potřeba ho příliš viditelně neopravovat, zvláště přerušováním během jeho mluvení.

Důslednost je dalším důležitým pravidlem této výchovy. Ale je důležité si pamatovat, že důslednost může mít mnoho podob: jeden rodič, jeden jazyk; jazyk na prázdniny, jazyk po celý rok; jazyk v týdnu a víkendový jazyk; kdo první promluví, určuje jazyk konverzace; každý mluví svým oblíbeným jazykem. (Harding-Eschová aj., 2008)

1.3.4 Osvojování si jazyka

Jazykový vývoj dítěte prochází několika stádii a etapami, kdy si osvojuje jednotlivé vzorce a funkce jazyka. Všichni máme vrozenou schopnost naučit se jazyk, ale musíme se ho naučit od někoho, tedy od členů komunity, ve které žijeme. Zpočátku je okruh dítěte velmi omezený – matka, otec a možná pár příbuzných.

Později hrají nejdůležitější úlohu ostatní děti. V posledních letech se o mechanismech postupného osvojování jazyka vedou velmi intenzivní a kontroverzní debaty. Podle lingvistů Harding-Eschové a Philipa Rileyho se diskuze odehrává mezi „strukturalisty“, kteří věří, že si dítě vytváří vlastní gramatická pravidla, jimiž zobecňuje to, co kolem sebe slyší, a „funkcionalisty“, kteří věří, že okolí je pro dítě zdrojem významů a dítě hledá vztah mezi těmito významy a jazykem. Jinými slovy, podle strukturalistů si dítě osvojuje kód (pravidla, která použije k vytvoření a přenosu sdělení), zatímco funkcionalisté vnímají dítě jako nositele sdělení zajímavějšího se hlavně o účinky různých druhů sdělení (které pak používá pro rozluštění kódu).

V knize *Bilingvní výchova* (2008) autoři také tvrdí, že rozdíl mezi učením se jazyku doma a ve škole se možná příliš zveličuje. Výzkum ukázal, že důkazy pro kontinuitu mezi oběma prostředími jsou mnohem silnější, než se myslelo. Jsou zde však určité rozdíly.

Tím prvním je, že ve škole se dítě učí interakcím s cílem vzdělávat se, zatímco doma sleduje interakce mnohem rozmanitější cíle. Ve škole se seznamuje s nároky, které klade konverzace ve velkém počtu lidí, na rozdíl od rozhovoru v úzkém rodinném kruhu.

Za druhé, škola poskytuje systematické vzdělávání, které rozvíjí vyšší úroveň symbolického myšlení, spojené především se čtením a psaním, na rozdíl od spontánního osvojování jazyka doma, které se systematicky nevylučuje.

Je tedy zřejmé, že se oba kontexty prolínají a ovlivňují navzájem. Čím širší škála činnosti a dovedností je ve škole rozvíjena, tím je pravděpodobnější, že je dítě uplatní mimo třídu. Pro rodiče bilingvních dětí je to dobrá zpráva, neboť nemusí být na škodu, když dítě

nemá formální vzdělávání v obou jazycích, pokud na něj rodiče doma navážou. (Harding-Eschová aj., 2008)

1.3.5 Integrace dítěte do obou kultur

Dalo by se říci, že každá řeč, kterou vícejazyčný člověk ovládá, s sebou přináší i svou kulturu. Ve frázích a slovech je zakořeněná kultura a jazykem se člověk učí jiný způsob vnímání a prožívání zážitků, předvídání světa kolem něj, formy mezilidských vztahů a tak podobně.

Podle Colina Bakera (2014) je paradoxně možné být bilingvní, ale zároveň relativně monokulturní osobou. Někteří lidé ovládají dva či více jazyků, přesto žijí víceméně v jedné kultuře. Například Fin, který mluví finsky, švédsky a anglicky, může žít celý život pouze ve Finsku a cítit pouze s jeho kulturou. Nicméně hodně bilingvistů minimálně rozumí kultuře obou svých jazyků a těší se ze střídání jejich různých kulturních elementů.

Jak tedy můžeme své dítě vést k tomu, aby se identifikovalo s konkrétním jazykovou kulturou? Mnoho dvojjazyčných se neidentifikuje s oběma kulturami jako monolingvista k té své. Je v nich složitá, ale integrovaná kombinace obou kultur. Jak dítě roste, rozhodne se hlavně ono samo, jakou z kultur vyzdvihne. Baker tvrdí, že rodiče zde mohou pouze ukázat svému dítěti rozmanitost jednotlivých kultur, například seznámením s rodilými mluvčími, návštěvami různých kulturních akcí nebo náboženských setkání. Pokud nemají možnost přímé zkušenosti, mohou rodiče využít moderních technologií, jako je televize a jiné. Představení subkultur, které souvisí s jazyky dítěte, rozšiřuje jeho obzory. (Baker, 2014)

V knize *Bilingvní rodina* (Harding-Eschová aj., 2008) mluví autoři také o případech monolingvistů, kteří jsou bikulturní. Takovým příkladem by mohli být například i Češi žijící v USA, kteří jsou stejně doma v Čechách jako v USA a sdílí identitu s oběma kulturami.

V situaci, kdy je jedinec náhle „vhozen“ do nové kultury, dochází často k tzv. „kulturnímu šoku“. Ze zkušeností, jak se dále píše v knize *Bilingvní rodina*, je u dětí tento šok mírnější a rychleji odezní. Děti jsou totiž pozoruhodně odolné a snadno se přizpůsobují. Právě rychlost, jakou se naučí novou řeč a integrují se v nové zemi jen tím, že tam chodí do školy, vede k tomu, že se tu cítí doma dříve než jejich rodiče. Není neobvyklé, že dítě pomáhá svým rodičům porozumět a adaptovat se na způsoby hostitelské země. Důležité je zmínit fakt, že pokud rodiče tlačí na své dítě s adaptací, může to být pro něj bráno jako „zrada“ a děti se mohou dožadovat rodičů původního mateřského jazyka. Většinou taková situace nastává v pubertě dítěte. (Harding-Eschová aj., 2008)

2 PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 Vymezení cílů výzkumu

Cílem mého výzkumného projektu je zjistit, jakou metodu bilingvní výchovy používají Češi/Slováci žijící trvale v USA a jak se snaží nebo snažili získat informace o tomto druhu výchovy. Dále mě zajímá, jakým způsobem a jak často má jejich dítě/děti možnost komunikovat s českými či slovenskými rodilými mluvčími, ať už osobním setkáváním či jinou formou. Dále mě zajímá, jakého druhu bilingvismu u svého potomka/potomků dosáhli (vyvážený bilingvismus či dominantní bilingvismus).

2.2 Výzkumný problém

Výzkumným problémem je výchova dvojjazyčných dětí českými případně slovenskými rodiči v USA, konkrétně zjištění postojů zmíněných rodičů týkající se její realizace.

2.3 Výzkumné otázky

Na základě cílů bakalářské práce jsem si zvolila 4 základní výzkumné otázky pro mou případovou studii: Jakou metodu si dotazovaní rodiče zvolili pro dvojjazyčnou výchovu svých potomků? Zjistili si předem nějaké informace o metodách bilingvní výchovy či o samotné bilingvní výchově? Dále mě zajímá, jestli je u jejich dítěte/dětí dominance jednoho z jazyků nebo mluví oběma jazyky na stejné úrovni? Jak často jejich dítě (děti) používají češtinu s rodilými mluvčími?

2.4 Výzkumné techniky

Vzhledem k tomu, že pro mě byl v daném tématu důležitější hlubší pohled do problematiky dvojjazyčné výchovy, zvolila jsem kvalitativní výzkum. Výsledky mého výzkumu nemohou být brány jako obecně platné pro všechny české rodiče v USA, ale mohou mi umožnit hlubší náhled do jednotlivých rodin a toho, jak bilingvní výchova u nich funguje a najít souvislosti, rozdíly či zajímavé a nečekané výsledky. Respondenty jsem vybírala pomocí záměrného výběru vzorku, neboť mi šlo o nahlédnutí do bilingvní výchovy podobných rodin. Výzkumnou technikou mi byl polostrukturovaný rozhovor vždy s jedním z rodičů, pokaždé Čechem (výjimečně Slovákem). Otázky jsem konstruovala tak, aby odpovídaly tématu mé

práce, pomohly dosáhnout jejích cílů a navazovaly na informace z teoretické části čerpající z odborných zdrojů. Vzhledem k tomu, že se jedná o respondenty žijící ve Spojených státech, můj rozhovor probíhal pouze psanou formou přes internet, neboť osobní setkání nebylo možné.

2.4.1 Kvalitativní výzkum

Někteří autoři jako například Payne a Paynová vymezují kvalitativní výzkum proti kvantitativnímu na základě použitých výzkumných metod. Jinými slovy, nástrojem kvantitativního výzkumu je dotazník, zatímco nástrojem výzkumu kvalitativního je rozhovor. Takovéto pojetí vede ke značnému zjednodušení odlišností obou metodologických přístupů, například rozhovor můžeme bez problému použít v obou zmiňovaných výzkumných přístupech, záleží však na jeho účelu a podobě. Cílem hloubkového a polostrukturovaného rozhovoru je získat detailní a komplexní informace o daném jevu (kvalitativní přístup), přičemž účelem standardizovaného strukturovaného rozhovoru je položit všem respondentům několik identických otázek ve stejném pořadí (kvantitativní přístup).

Kvalitativní výzkumníci pracují zejména s následujícími třemi typy dat: daty z rozhovory, daty z pozorování a daty z dokumentů. Pracují tedy se slovy a textem. Někteří autoři považují tento znak za hlavní rozlišující rys mezi kvalitativním a kvantitativním přístupem. Takové pojetí je zjednodušeným pojetím Dismanovy definice, ve které se mimo jiné lze dočíst, že kvalitativní výzkum je přístup „nenumernického šetření“, kdy pracujeme se slovy. (Švaříček a kol., 2007) Pedagogický slovník upozorňuje na fakt, že důraz je zde kladen na výklad zkoumaných jevů očima samotných respondentů a na rozdíl od kvantitativního výzkumu je produktem detailní popis jednotlivých případů. (Průcha a kol., 2009)

2.4.2 Případová studie

Případová studie je výzkumný přístup charakterizovaný obecně jako „detailní studium jednoho případu nebo několika málo případů“. Pedagogický slovník uvádí definici případové studie jako „*Výzkumnou metodu v empirickém pedagogickém výzkumu, při níž je zkoumání podroben jednotlivý případ (např. žák, malá skupina žáků, jednotlivá třída, škola apod.), detailně popsán a vysvětlován, takže se dochází k takovému typu objasnění, jehož při zkoumání těchto objektů v hromadném souboru nelze dosáhnout. Výhodou metody je možnost hlubokého poznání podstaty případu, nevýhodou omezenost zobecnitelnosti výsledků.*“

Je to metoda umožňující detailní zachycení složitosti, detailů, vztahů a procesů probíhajících v daném mikroprostředí. Předpokládá, že podrobný výzkum jednoho případu přispěje k lepšímu porozumění a pochopení jiných, podobných případů. Tyto případy je ovšem třeba vnímat a chápat v širším kontextu, případně je srovnat s dalšími případy. (Chlanová, 2012)

2.5 Postup výzkumu

České krajany žijící v USA jsem kontaktovala pomocí internetové stránky na sociální síti Facebook, kde jsou jednotlivé skupiny Čechů žijících na Floridě, v New Yorku, Chicagu a podobně. Dále jsem dala svou žádost o účast na mém výzkumu také do internetové skupiny sdružující rodiče bilingvních dětí. Všechny respondenty jsem seznámila s tématem mé práce a postupem, jakým budu provádět empirickou část své bakalářské práce. S českými (případně slovenskými) rodiči jsem byla v kontaktu od ledna do března 2017.

2.6 Výběr výzkumného vzorku

Hlavním kritériem pro mě bylo, aby rodina vychovávala děti kromě anglického jazyka také v českém jazyce (případně slovenském). Dále jsem upřednostňovala, aby byly děti v USA již narozené, a aby v rodině nebylo monolingvní dítě jako starší sourozenec dítěte, což by mohlo dále ovlivnit používání jazyka a motivaci dvojjazyčného jedince. Snažila jsem se najít rodiny, kde jeden z partnerů je Američan, ale ne vždy se mi takové spojení rodičů podařilo najít. U některých rodin jsem během výzkumu zjistila, že děti nejsou dvojjazyčné, ale dokonce i tři a více jazyčné, což jistým způsobem obohatilo můj kvalitativní výzkum. Počet dětí v rodině nebyl důležitý, ale podmínkou pro mě bylo, aby dítě dosáhlo věku, kdy už umí mluvit. Dalším kritériem bylo také to, aby dítě žilo v úplné rodině s oběma rodiči. Všichni respondenti byli velmi vstřícní, poskytli mi dostatečné množství informací a nabídli mi pomoc i v mých dalších otázkách.

2.7 Popis výzkumného vzorku

Většina rodin v mém výzkumném vzorku byla, jak už jsem zmínila, česko-americká. U těch rodin, které tuto podmínku nesplňovaly, mi šlo hlavně o to, aby jejich děti byly z česko-amerického prostředí a jazykem komunikace i výchovy tedy splňovaly podmínky bilingvní výchovy, kde je spojení češtiny a angličtiny. Rozdíl mezi Čechy a Slováky neberu v potaz

vzhledem ke společné historii a velmi podobným jazykům a kultuře. Celkem 3 rodiny byly od většiny mého výzkumného vzorku lehce odlišné – 1 rodina se skládala ze 2 Slováků, kteří dlouhou dobu žijí v USA a integrovali se do americké kultury a jejího jazyka, 2 rodiny byly rodiny Čechů a 1 rodiče hispánského původu. Ti ale také dávají důraz spíše na anglický jazyk ve své výchově. Jedním z respondentů byla paní, kterou mnoho rodičů vychovávající dvojjazyčné děti zná. Vystudovala obor pedagogika a dlouhodobě se věnuje problematice bilingvismu a učí tyto děti v USA. Má navíc webové stránky, které dokonce část mého výzkumného vzorku osob znala a inspirovala se jimi ve výchově.

V zájmu zachování anonymity jsem všechna jména účastníků pozměnila. Jejich pravá jména však mohu doložit.

1. **Pan Janák** žije v USA se svojí manželkou, která je Američanka. Mají spolu šestiletou dceru Antonii. Pan Janák mluví plynule česky (rodilý mluvčí) a anglicky. Jeho žena mluví plynule anglicky, rumunsky, francouzsky a španělsky. Rozhodli se, že každý bude na dceru hovořit jiným jazykem: on česky, manželka rumunsky (ačkoliv je Američanka) a anglicky se dcera naučí ve školce, v okolí, kde bydlí, od amerických kamarádů a kamarádek. Angličtina je také dorozumivací jazyk jejich rodičů navzájem. Navíc ve školce a nyní také škole, kam chodí, se děti povinně učí od začátku španělsky.
2. **Paní Šulcová** žije se svým manželem, který je původem z Velké Británie, v USA již několik let. Pro výchovu svého syna zvolili metodu jeden rodič-jeden jazyk (viz podkapitola Jeden rodič-jeden jazyk, s. 23). Paní Šulcová mluví tedy od narození na svého syna pouze česky a manžel anglicky. Spolu komunikují anglicky.
3. **Paní Menzelová** žije již mnoho let ve Spojených státech. Našla si tady i partnera, který se zde narodil. Mají spolu 2 děti, pro jejichž výchovu zvolili také metodu jeden rodič-jeden jazyk. Paní Menzelová je vystudovaná pedagožka a o obor bilingvní výchovy se mnoho let zajímá. Učí děti mimo běžné komunikace také hodinami češtiny u nich doma. Manžel se česky učí taktéž. Důležitost předání jazykových vědomostí češtiny je pro ni stejně důležitá, jako předání kulturních hodnot, na které klade ve výchově velký důraz.
4. **Pan Tulavý** je Slovák, který žije se svou ženou Slovenkou již dlouhou dobu v USA. Oba mluví plynule anglicky a kromě jejich rodného jazyka slovenštiny, také plynule

česky a rusky. Mají spolu 2 děti, které se jim narodily ve Spojených Státech a mají tedy americké občanství. Jejich metoda výchovy je odlišná, neboť oba mluví doma striktně slovensky a vídají se s mnoha rodinami z České republiky a Slovenska. Jejich děti mají anglický jazyk ve škole (dříve ve školce) a také ho používají při komunikaci s jejich americkými přáteli a při každodenních záležitostech.

5. **Paní Jonášová** je Slovenka, která se provdala za Američana, se kterým má 1 dítě narozené a vychovávané v USA. Jejich metodou jeden rodič-jeden jazyk vychovávají svého syna již od narození. Spolu komunikují anglicky, ale paní Jonášová jazyk komunikace se svým synem nikdy nemění.
6. **Paní Ulrichová** bydlí v USA se svým manželem, který je Američan, ale dorozumívají se spolu německy, neboť je to jazyk, kterým paní Ulrichová mluví lépe než anglicky. Se svými dvěma dětmi, které spolu vychovávají, mluví česky. Manžel mluví s dětmi pouze anglicky. Chodí do školy, kde je výuka v německém jazyce, takže jsou vychovávané spíše trilingválně.
7. **Paní Tomášková** žije v Americe se svým manželem, který je poloviční Američan a poloviční Venezuelan. Ten má tedy osobní zkušenost s bilingvismem, protože sám je dvojjazyčný. Mají spolu tři děti, které vychovávají ve všech jazycích, kterými oba dva mluví – tzn. česky, anglicky a španělsky.
8. **Paní Získalová** je Slovenka, v USA si vzala Mexičana, který tam žije většinu svého života – mluví tedy jak výborně španělsky, tak anglicky. Mají spolu jednoho potomka, se kterým mluví paní Získalová slovensky, manžel s ním komunikuje anglicky a španělsky. Dorozumívacím jazykem partnerů je angličtina. Jejich syn ještě nechodí do školy.
9. **Paní Černá** je původem ze Slovenska. Po studiu anglického jazyka na vysoké škole se přestěhovala do USA, kde učí anglický jazyk studenty z celého světa, a kde také poznala svého manžela. Ten je Srb, ale mluví plynule anglicky. Vychovávají spolu dvě děti metodou jeden rodič-jeden jazyk (slovenština a srbština) a svým dětem platí soukromou dvojjazyčnou školu, kde je výuka v angličtině a francouzštině.

2.8 Sběr dat a jejich analýza

Poté co jsem vypsalala žádost o spolupráci na mém výzkumu a ozvali se mi jednotlivé rodiny, poslala jsem všem soubor s otevřenými otázkami. Podle jejich odpovědí jsem se dále ptala na doplňující informace, případně na to, co mi nebylo úplně jasné z jejich odpovědí. Jejich odpovědi jsem přepsala do své bakalářské práce pomocí selektivního protokolu. Jak uvádí Hendl, v selektivním protokolu nejde o zachycení celého kontextu výpovědi, ale soustředí se spíše na zachycení předem definovaných informací (například ke konkrétnímu tématu). Ostatní informace se zcela vypouštějí. Je tedy vhodný tehdy, když hledáme konkrétní aspekty nějakého širě definovaného problému. (Vojtíšek, 2012) Během zpracovávání mé případové studie proběhlo také tzv. otevřené kódování, kde je smyslem nalézt analytické kódy pro data (konkrétní jevy) a jejich seskupování do obecnějších analytických kategorií - tříd kódů stejného charakteru, které náleží ke stejnému jevu. (Klvačová, 2014) Výsledkem je lepší přehled o jednotlivých tématech v textu.

2.9 Interpretace dat

Při interpretaci dat jsem si kladla výzkumné otázky týkající se bilingvní výchovy českými či slovenskými rodiči ve Spojených Státech. Snažila jsem se nalézt opakující se, či odlišné kategorie (například rozdíly mezi výsledky dvojjazyčné výchovy, míra informovanosti o tématu, příliš nízká frekvence používání jednoho z jazyků). Odpovědi respondentů jsem sepsala do souvislého textu a analyzovala je za účelem najít stejné, podobné či naopak odlišné odpovědi, které by mohly být zajímavé pro moji studii.

2.9.1 Respondent 1

Jak již bylo zmíněno výše, pan Janák žije v USA se svojí manželkou, Američankou. Mají spolu dceru, která se již v USA narodila. Je jí momentálně 6 let. Manželé se rozhodli na svou dceru hovořit každý jiným jazykem – on česky, manželka a její maminka rumunsky (metoda jeden rodič-jeden jazyk) a angličtinu bude mít ve škole jako jazyk výuky (metoda postupného představení jazyka). Ve škole, kam do teď chodila, se navíc všechny děti povinně učí španělsky, neboť španělština je tam, kde bydlí, velmi rozšířeným jazykem. Malá Antonie přichází do kontaktu s češtinou každý den – v komunikaci s otcem, s českými kamarádkami, po Skypu s prarodiči a také s rodiči jednou za 2 měsíce navštěvuje Czech-Slovak Cultural Club. V tomto klubu se pravidelně schází čeští občané, kteří žijí ve Spojených Státech, slaví zde různé české svátky, dodržují tradice, povídají si s dětmi o České

republice, a jak říká pan Jonák, rodiče si také předávají zkušenosti právě ohledně předávání jazyka a kulturních tradic svým dětem. Do Čech jezdí celá rodina jednou za 2 roky a babička Antonie Ameriku navštěvuje pravidelně dvakrát ročně. Dcera mluvila od narození nejdříve rumunsky, protože její maminka a babička (která v tu dobu pobývala s nimi v USA) na ni mluvily pouze rumunsky. Poté začala mluvit také česky, protože její otec na ni tímto jazykem mluvil kdykoliv s ní byl, což bylo ale méně často než její maminka na mateřské dovolené. Teprve později až s příchodem do školky mezi své vrstevníky, se naučila anglicky. Pan Jonák mluví s dcerou často o Čechách, povídá jí o českých zvycích a předčítal jí od malička české pohádky. Jejich bilingvní výchovou dosáhli u dcery tzv. vyváženého bilingvismu.

2.9.2 Respondent 2

Jak již bylo zmíněno v kapitole o mém výzkumném vzorku, paní Šulcová je Češka žijící v USA se svým manželem, původem z Velké Británie. Pro svého syna zvolili metodu jeden rodič-jeden jazyk (viz s. 23). Paní Šulcová tedy na syna nemluví jinak než česky a manžel anglicky. Její syn přichází do kontaktu s češtinou také jednou týdně, kdy se paní Šulcová schází s českými přáteli, kteří bydlí poblíž. S nimi také pořádá různé české večery na oslavu českých tradic – například v prosinci Mikuláše. Jednou ročně jezdí s rodinou do České republiky, aby její syn neztratil kontakt se svojí českou rodinou. S nimi si během roku minimálně jednou týdně volá. Ačkoliv chodí do školky, kde se mluví pouze anglicky, česky mluví a rozumí zatím stále více než anglicky. Její bilingvismus je tedy tzv. dominantní (jeden jazyk převládá, viz s. 15).

2.9.3 Respondent 3

Paní Menzelová je Češka, která dlouhé roky pracovala a žila ve Spojených Státech, než si zde našla i svého manžela, Američana. Je vystudovaná v pedagogickém oboru a učí ve večerní škole, kterou navštěvují její děti jednou týdně a kde se učí češtinu. Děti navíc každý den učí češtinu také doma. Paní Menzelová učí své děti podle českého rámcového vzdělávacího programu. S manželem si zvolili také metodu jeden rodič-jeden jazyk. Sama přiznává, že ji striktně nedodrží a v konverzaci s jejím manželem a dětmi dohromady na ně mluví anglicky. Dále dodává, že je v oboru dvojjazyčné výchovy natolik informovaná a vystudovaná, že za ní chodí v USA i v Čechách rodiče bilingvních dětí pro rady. Její rodina jezdí do České republiky na 4 měsíce v roce, kdy děti vykonávají potřebné zkoušky. Dcera paní Menzelové (12 let) mluví oběma jazyky stejně a není prý vůbec poznat jakýkoliv cizí

přízvuk v žádném z nich. To znamená, že je vyváženě bilingvní. Synovi je 9 let a mírně preferuje anglický jazyk, takže jeho bilingvismus je na rozdíl od jeho sestry mírně dominantní. Má sice bohatou slovní zásobu v obou jazycích, ale raději v češtině pouze čte a mluví. Vzhledem ke zkouškám, které její děti musí splnit v ČR každý rok, umí nejen pravopis, ale také české reálie, včetně historie českých zemí. Paní Menzelová uvádí, že její motivací k dvojjazyčné výchově bylo nepřipravit je o české dědictví. Ať už do jejich budoucích let, tak také kvůli prarodičům. Dále pro ni je důležité, že kromě naučení jazyka jim vlastně předala i vše ostatní s tím spojené. Její děti mají zázemí a znalosti v obou zemích a vytvořily si v nich vazby.

2.9.4 Respondent 4

Rodina pana Tulavého je jediná rodina z mého výzkumného vzorku, kde jsou oba rodiče stejného původu a navíc slovenského. Manželé spolu žijí již mnoho let v Chicagu, kde se jim narodily dvě děti již s americkým občanstvím. Obě mluví kromě slovenštiny plynule anglicky a česky. Jejich metoda dvojjazyčné výchovy je odlišná od ostatních rodin (metoda Menšinový jazyk doma - viz s. 23), neboť oba mluví na děti striktně slovensky a vídají se s mnoha Čechy a Slováky žijícími v jejich okolí. Jejich děti se učily anglicky až od školky, kde byla hlavním a jediným jazykem angličtina. Nyní chodí do školy a používají angličtinu každý den i se svými americkými kamarády. Rádi tráví čas ve slovensko-české komunitě a od narození jejich dětí jim předčítají české pohádky a pouštějí si české filmy a pohádky. Překvapivé však je, že anglicky mluví jejich děti lépe než slovensky, i když rozdíl je malý. Navíc docházely po večerech do soukromé školy na hodiny slovenštiny. Jejich dvojjazyčnost je tzv. dominantní. Pan Tulavý ale dodává, že mladší ze synů inklinuje ve škole spíše k slovenským kamarádům, ačkoliv spolu mluví anglicky.

2.9.5 Respondent 5

Paní Jonášová je Slovenka žijící se svým americkým manželem a jejich synem narozeným již v USA. Zvolila s manželem metodu jeden rodič-jeden jazyk a na syna mluví pouze slovensky. V případě nedorozumění přeloží část do angličtiny, ale prý pouze v okrajových případech. Syn s kamarády mluví pouze anglicky, protože ve svém okolí nemá žádného vrstevníka ze Slovenska nebo Česka. Jejímu synovi je ale už 10 let a jeho dominantní bilingvismus spočívá v tom, že stále ještě nedokáže ve slovenštině psát. Pouze mluví a rozumí ostatním, kdežto v anglickém jazyce nemá žádný problém. To může být zapříčiněno tím, že

jediný člověk, se kterým mluví slovensky je jeho matka, což je pouze omezená část dne, oproti tomu, jak často potřebuje ke komunikaci anglický jazyk. Mezi motivaci pro dvojjazyčnou výchovu patří nejen možnost komunikovat s prarodiči, ale také v rodném jazyce jeho matky, což pro ni bylo zásadní. Také chtěla, aby její dítě jednou dodržovalo slovenské tradice a znalo historii země svého původu.

2.9.6 Respondent 6

Paní Ulrichová má amerického manžela, se kterým žije ve Spojených Státech. Komunikují spolu německy, protože to je jazyk, kterým respondentka mluví lépe v porovnání s angličtinou. Její manžel mluví na děti svým rodným jazykem (metoda Jeden rodič-jeden jazyk). Děti navštěvují soukromou školu, kde je hlavním jazykem výuky němčina, takže nejsou bilingvní, ale trilingvní. U znalosti německého jazyka jejich dětí by se dalo mluvit o umělé vícejazyčnosti (viz podkapitola o umělém bilingvistu – s. 15) metodou postupného představení jazyka (viz s. 23). S češtinou přicházejí do kontaktu nejen s matkou, ale také dalšími krajany. Česky a německy mluví stejně dobře, ale podle paní Ulrichové je jejich angličtina na horší, pouze komunikativní úrovni. Může tomu tak být z důvodu méně častého kontaktu s otcem v porovnání s matkou a ostatními Čechy. S těmi mluví totiž prý také denně pomocí telefonu a aplikace Skype. Na závěr paní Ulrichová dodává, že čeština pro ni ve výchově byla mnohem důležitější, protože ji považuje za složitější jazyk na naučení než angličtinu.

2.9.7 Respondent 7

Paní Tomášková se vdala v Americe za muže, který je poloviční Američan a poloviční Venezuelan. Je dvojjazyčný v obou svých rodných jazycích stejně. Ve Spojených Státech se jim narodily 3 děti, které vychovávají ve všech jazycích, kterými oba dva mluví – česky, anglicky a španělsky. Jejich metoda jeden rodič-jeden jazyk (angličtina a španělština) je doplněna o anglický jazyk konverzací rodičů mezi sebou a také školkou a školou do kterých děti chodí (metoda postupného představení jazyka). Paní Tomášková si o vícejazyčné výchově hodně četla ještě před porodem prvních dvou dvojčat a také toto téma diskutovala s mou respondentkou, paní Menzelovou. Denně dětem předčítá české pohádky, dívají se na české televizní pořady a filmy a snaží se informovat děti o České republice. Přiznává, že její děti umí o trochu lépe anglicky než česky (dominantní bilingvistus), ale během každoročního pobytu v České republice se ve školce, kde jsou tu zapsané, rozmluví plynule během prvních

14 dní. Paní Tomášková mi vysvětlila, že na Floridě, kde rodina žije, je velké množství dvojjazyčných dětí. Její děti tedy nemají problém s tím, že se musí učit ještě jiný jazyk oproti ostatním nebo že jejich původ není čistě americký.

2.9.8 Respondent 8

Paní Získalová je původem ze Slovenska, v Americe se seznámila se svým mužem, který je původem z Mexika. V USA však žije většinu svého života, takže kromě španělštiny mluví plynule anglicky. Spolu mají jednoho potomka, se kterým paní Získalová hovoří pouze slovensky a její muž kombinací angličtiny a španělštiny. Spolu se partneři dorozumívají anglicky. Metoda bilingvní výchovy v rodině paní Získalové je tedy kombinace metody jeden rodič-jeden jazyk (kdy jsou role rodičů jasně vymezené na užívání jednotlivých jazyků) a metody střídavého používání jazyka podle času, tématu, prostředí a situace (viz s. 24). Jejich syn ještě nechodí do školy, ale jednou týdně navštěvují místní českou školku a vídají se s ostatními českými či slovenskými rodinami, které mají bilingvní děti. Každý den paní Získalová předčítá svému synovi české a slovenské pohádky. Čeština však zatím zůstává na třetí pozici, co se týče jazyků, které její syn ovládá nejlépe. Jeho dvojjazyčnost je jasně dominantní. Avšak, jak bylo zmíněno v teoretické části, to se může během chvíle radikálně změnit a její syn začne češtinu používat více než ostatní jazyky.

2.9.9 Respondent 9

Paní Černá je Slovenka žijící v USA se svým manželem, Srbem. Sama zde učí anglický jazyk, který na Slovensku vystudovala na pedagogické fakultě. Jejich rodina je v mém výzkumném vzorku mírně odlišná, neboť jsou její děti vychovávány v podstatě ve čtyřech jazycích. Zvolili si sice metodu jeden rodič-jeden jazyk (slovenština a srbština), ale svým dětem navíc platí soukromou školu, kde je dvojjazyčná výuka v angličtině a francouzštině. Francouzština je tedy pro děti tzv. umělým nebo sekundárním jazykem vícejazyčnosti (viz s. 15). Jak sama říká, nechala si v oblasti bilingvní výchovy hodně poradit od svých přátel, kteří ji poradili, aby striktně dodržovala metodu jeden rodič-jeden jazyk a nikdy nepřepínala do jiného jazyka během konverzace s dítětem. To tedy poté bylo nuceno se oba dva jazyky naučit, aby mohlo konverzovat s oběma rodiči stejně. Žijí ve Washingtonu, kde dochází do místní organizace Sokol, která funguje již mnoho let a kde se schází čeští a slovenští občané. Děti zde mají každý týden výuku slovenštiny a každou neděli dochází do večerní srbské školy, kde se učí srbský pravopis, písmo a podobně. Každé léto tráví rodina napůl na

Slovensku a napůl v Srbsku. Inna i Fido však mluví lépe anglicky než slovensky nebo srbsky a jejich zájem o slovenské knížky a filmy rok od roku klesá. Projevuje se zde taktéž dominantní bilingvismus. Paní Černá mi řekla, že v porovnání s ostatními rodinami je podle ní velký rozdíl mezi dětmi, neboť záleží na jedinci. Některé děti od malička, ačkoliv umí a rozumí, odmítají mluvit slovensky, když ostatní kolem hovoří anglicky. Navíc vidí rozdíl i mezi svými dětmi – její starší syn mluví slovensky lépe než mladší dcera. To by potvrdzovalo Bakerovu teorii (viz. podkapitola Rozdíly mezi prvorozenými a druhorozenými – s. 20) o tom, že prvorození komunikují se svými rodiči více než druhorození. Ti mívají blíže ke svému staršímu sourozenci. Důvodem může být, proč starší syn paní Černé mluví lépe slovensky, neboť s ní častěji komunikoval ve slovenském jazyce než mladší dcera.

2.10 Kritická reflexe

Ačkoliv jsem se snažila najít co nejvíce rodin, které by přesně odpovídaly mé představě, ne vždy se mi to podařilo. Byla jsem navíc omezena vzdáleností, neboť rodiny, které jsem potřebovala pro svůj vzorek, byly prakticky na druhé straně Země. Osobní kontakt tedy nebyl možný. Navíc byly bohužel některé odpovědi respondentů příliš stručné, což mi poskytlo méně detailní náhled na jejich bilingvní výchovu. Také se mi nepodařilo dostat odpovědi na další doplňující otázky v průběhu zpracovávání mého výzkumu od všech rodin. Z těchto důvodů tedy nelze vzorek mých devíti rodin považovat za obecně platný pro všechny Čechy či Slováky žijící ve Spojených Státech a vychovávající dvojjazyčné děti. Během výzkumu jsem se u některých rodin dozvěděla, že jejich výchova není bilingvní, ale i vícejazyčná. To by mohlo mírně ovlivnit výsledek a metody výchovy. Věřím však, že i tak může být můj výzkum přínosný a umožňující poskytnout vhled do dané problematiky.

2.11 Závěry vyvozené na základě kvalitativního výzkumu

- U všech rodin, které jsem zkoumala ve své případové studii, se jedná o výchovu dětí s individuálním bilingvismem (viz. podkapitola Individuální bilingvismus, s. 15).
- U většiny rodin se jedná o bilingvismus přirozený (primární). Pouze u dvou rodin je jeden z jazyků, konkrétně němčina a francouzština učený v soukromých vzdělávacích institucích a patřil by do kategorie umělého (sekundárního) bilingvismu. V tomto případě už multilingvismu, neboť tyto děti již dvěma jazyky hovoří od narození v přirozeně dvojjazyčném prostředí rodiny.

- Zajímavé je, že většina dětí z mé případové studie má tzv. dominantní bilingvismus, to znamená, že jejich jazyky nejsou vyvážené a jeden (u vícejazyčnosti i dva) jazyk převládá. Je tomu tak u 7 rodin z 9. V jedné z nich pouze u jednoho dítěte.
- Co se týče metody dvojjazyčné či vícejazyčné výchovy, většina rodin z mého výzkumného vzorku volí metodu jeden rodič-jeden jazyk. Pravděpodobně je tomu proto, že většinou se jedná o rodiny, kde každý z rodičů je jiné národnosti, převážně Čech/Slovák a Američan. Dítě má poté jasně vymezené, jakým jazykem, s kým mluví a jazyky se mu poté nemusí tolik míchat.
- Ve třech rodinách se objevila metoda postupného představení jazyka, a to především přes vzdělávací instituci.
- Jediná rodina z mého výzkumného vzorku, kde jsou oba rodiče slovenského původu, zvolila výchovu metodou menšinového jazyka doma.
- V jedné rodině se objevila kombinace metod s metodou Střídavého použití jazyku podle času, tématu, prostředí a situace (viz s. 24), neboť rodič s touto metodou je sám dvojjazyčný a chce oba dva své jazyky svému potomkovi předat. Úspěšnost této metody jsem nezjistila, neboť mým respondentem byl druhý z rodičů.
- Ve výzkumu jsem se nejednou setkala s klesajícím zájmem o užívání či učení se jazyka s přibývajícím věkem. Důvodů je více, například přizpůsobení se většině v zemi, kde dítě bydlí nebo oddálení se od částečného cizího původu.
- Většina rodičů trvá nejen na předání jazykových dovedností, ale také na předání kulturních zvyků a reálií.
- Pouze 1 rodina trvá na tom, aby jejich děti ukončily základní vzdělání (podle všech nařízení) i v České republice.
- Přibližně polovina respondentů si zjistila bližší informace o bilingvní výchově před pořízením potomka.
- Většina z respondentů se se svými dětmi účastní setkání s krajany nebo vyhledává české/slovenské kamarády v místě kde bydlí. Pouze 1 rodina se s krajany vůbec neschází. Někteří respondenti se také účastní českých večerů a akcí v komunitách k tomu určených.
- Všichni respondenti se shodli na tom, že je důležité číst před spaním pohádky svým dětem v českém jazyce, nejen kvůli kultuře, ale hlavně kvůli jazyku. Dítě totiž chce pohádce, která je mu předčítána, rozumět.

- Většina českých/slovenských rodičů uvedla, že si informace o bilingvní výchově či jejích metodách předem nezjišťovala a metodu vybrali instinktivně vzhledem k jazykům rodičů či okolním podmínkám.
- Během mého výzkumu jsem zjistila, že to, jaký jazyk je u dítěte dominantní (pokud se u jedince projevuje tzv. dominantní bilingvismus) záleží na tom, jestli dítě již chodí do vzdělávací instituce nebo ne. Tam totiž poté tráví většinu času a je tedy ovlivněn jazykem, kterým se tam mluví – angličtinou. Pokud dítě ještě do školy ani školky nechodí, je zde rozdíl v úrovni jazyka podle toho jaký jazyk má rodič, který je s dítětem na mateřské dovolené (v případě metody jeden rodič-jeden jazyk).

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývala dvojjazyčnou výchovou dětí českého (případně slovenského) rodiče trvale žijícího ve Spojených státech.

V teoretické části své bakalářské práce jsem se dozvěděla o jednotlivých metodách této výchovy, druzích bilingvismu podle různých kritérií a také jsem podrobněji prostudovala téma výhod a nevýhod bilingvismu, které jsou po desetiletí plná různých mýtů a předsudků. V této oblasti jsem se dozvěděla převážně to, že žádný negativní dopad bilingvismu na dítě nebyl prokázán. To jsem se, mimo jiné, dozvěděla z odborné literatury předních odborníků na dané téma. Byla to otázka, na kterou se mě mnoho lidí zeptalo ve spojitosti s mou bakalářskou prací, neboť je to asi nejčastější otázka týkající se tohoto fenoménu.

Zajímavé bylo zjištění, že úspěšnost bilingvní výchovy může být dána pořadím narození dítěte, což se mi potvrdilo i v jedné ze zkoumaných rodin, která měla dva potomky.

V praktické části jsem si dala za cíl zjistit, pro jakou metodu se čeští/slovenští rodiče rozhodli a jakou má úspěšnost (vyvážený bilingvismus či dominantní bilingvismus). Jak jsem již zmínila v závěru své případové studie, nad mé očekávání se zjistilo, že velká většina respondentů zvolila jednu metodu a to tu, kdy každý z rodičů mluví na dítě jiným jazykem. Odborná literatura to považuje za nejpřirozenější a pravděpodobně i nejúčinnější metodu, protože dítě má jasně rozlišené oba dva jazyky. Z výsledků mé případové studie také vzešlo, že všechny rodiny trvají na pravidelném kontaktu jejich dětí se svými českými či slovenskými rodinnými příslušníky a s pravidelností za nimi jezdí. Neočekávala jsem, že by navíc tolik z nich bylo členem česko-slovenské komunity v USA, ale to může být ovlivněno místem, odkud mí respondenti byli, protože nejpočetnější česko-slovenské komunity jsou soustředěny ve velkých městských aglomeracích. (Češi v USA, www.mzv.cz) A děti přicházejí do kontaktu s českými či slovenskými rodilými mluvčími každý den.

Jedním z cílů mého výzkumu také bylo zjistit, jak je bilingvismus u dětí z výzkumného vzorku vyvážený. Ukázalo se, že většina dětí nemá oba dva jazyky na stejné úrovni, a tudíž se u nich nedá mluvit o tzv. vyváženém bilingvismu, ale o bilingvismu dominantním. Navíc jazyk, který převažuje, je u jednotlivých dětí různý (čeština/slovenština nebo angličtina). To je podle mého úsudku ovlivněno právě jazykem

okolí a rozdílnou frekvencí užívání obou jazyků. Důležitým faktorem je například to, jestli dítě již dochází do vzdělávací instituce, kde se používá výhradně anglický jazyk, nebo také jakým jazykem s dítětem hovoří rodič, který je s dítětem na mateřské dovolené a tráví s ním tedy většinu času. Důležité bylo, ale také zjištění, že většina rodičů si nehledá ani nehledala žádné informace o bilingvní výchově či jejích metodách a metodu této výchovy si zvolila spíše instinktivně. Informace od respondentů také ukázaly, že čeští/slovenští občané žijící dlouhodobě v USA dávají důraz na předání svého kulturního a jazykového dědictví, ačkoliv ve své rodné zemi již mnoho let nežijí.

Všechny tyto zjištěné informace pro mou bakalářskou práci umožňují bližší náhled a pochopení dětského bilingvismu a jsou cennými informacemi pro další krajany, kteří se pro tuto výchovu rozhodnou.

Seznam použité literatury

BAKER, Colin. *A Parents' and Teachers' Guide to Bilingualism*. Vyd. 4. Bristol: Multilingual Matters, 2014. ISBN 978178309191

BHATIA T. K., RITCHIE W. C., *Handbook of bilingualism*. Vyd. 1. Malden: Blackwell., 2006. ISBN: 978-1-4443-3490-6.

Češi v USA. *Generální konzulát České republiky v Chicagu* [online]. Chicago [cit. 2017-04-11]. Dostupné z:

http://www.mzv.cz/chicago/cz/kultura_co_nas_ceka/krajane/cesi_v_usa/index.html

DOSKOČILOVÁ, Kateřina. Co je to bilingvismus: Kolik řečí umíš? *Ruce.cz*, Praha: 2015, Citace 8.4.2017, Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/46-co-je-to-bilingvismus>

FIELD, Frederic W. *Key concepts in bilingualism*. 1. New York: Palgrave Macmillan, 2011. ISBN 978-0-230-23233-4.

GARCÍA, Ofelia - BAETENS BEARDSMORE Hugo. *Bilingual education in the 21st century: a global perspective*. Malden: Wiley-Blackwell, 2009. ISBN 978-1-4051-1994-8.

GROSJEAN, Francois. 1982. *Life with two languages: An introduction to bilingualism*. Vyd. 1. USA: Harward University Press. 9780674530911

HARDING-ESCH E., RILEY P. *Bilingvní rodina*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-358-1.

CHLANOVÁ, Jana. Případová studie [online]. Praha, 2012, citace 6.4.2017, Dostupné z: http://wiki.knihovna.cz/index.php/P%C5%99%C3%ADpadov%C3%A1_studie

JIRSOVÁ, Klára. *Výchova bilingvních dětí v předškolním období*. (Diplomová práce) Praha: FF UK, 2007.

KLVAČOVÁ, P. *Metody sociálního a sociologického výzkumu* [online]. 2014 [cit. 2017-04-14]. Dostupné z:

https://is.jabok.cz/el/JA10/leto2014/SE207/um/Kombinovane_studium_metody_vyzkumu.txt

MORGENSTERNOVÁ, Monika aj. *Bilingvismus a interkulturní komunikace*. Vyd. 1. Praha : Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-80-7357-678-3.

PRŮCHA, J. - WALTEROVÁ, E. - MAREŠ, J.: *Pedagogický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. 395 p. ISBN 978-80-7367-647-6.

RICHTEROVÁ, Kateřina. *Specifika bilingvní výchovy u dětí předškolního a mladšího školního věku: Předsudky o bilingvních dětech*. Brno, 2011. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně.

SCHOLL, Lucie. *Aktuální trendy v otázce dětského bilingvismu*. Praha, 2010. Diplomová práce. Vedoucí práce PhDr. Monika Morgensterová, Ph.D.

STRÁNSKÁ, Lucie. *Vývoj řeči u bilingvních a multilingvních dětí*. (Diplomová práce) Brno: Masarykova univerzita, 2008.

ŠVAŘÍČEK, Roman aj. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

VOJTÍŠEK, Petr. *Výzkumné metody* [online]. Praha, 2012, citace 6.4.2017, Dostupné z: http://skoly.praha.eu/files/=84121/Skripta+++V%C3%BDzkumn%C3%A9_metody.pdf

Příloha

Případová studie – otázky

Matka

Národnost:

Jazyková vybavenost obou jazyků:

Otec

Národnost:

Jazyková vybavenost obou jazyků:

Počet bilingvních dětí:

Počet jednojazyčných dětí:

- 1) Jakým způsobem vychováváte své dítě k tomu, aby umělo oba dva jazyky?
- 2) Četl(a) jste si o bilingvní výchově v odborné literatuře nebo někde jinde? Pokud ano, kde?
- 3) Diskutovala jste bilingvní výchovu s někým, kdo s tím máte bohatší zkušenosti za účelem lepšího vědění o daném tématu? Jak?
- 4) Jakým jazykem spolu mluvíte s partnerem?
- 5) Jakým jazykem mluvíte na dítě vy a jakým partner?
- 6) Jak Vaše dítě přichází do kontaktu s češtinou?
- 7) Stýkáte se s jinými českými rodinami nebo jednotlivými Čechy, kteří žijí v Americe?
- 8) Jak často jezdíte do Čech?

- 9) Umí Vaše dítě stejně dobře česky jako anglicky?
- 10) Dochází Vaše dítě do nějaké české školky nebo jiné české instituce?
- 11) Má Vaše dítě kamarády, se kterými může mluvit česky?
- 12) Mluvíte s Vaším potomkem o České republice, pouštíte mu české pohádky, filmy apod.? Informujete/učíte ho o České republice v různých oblastech?
- 13) Pokud Vaše dítě už chodí do školky (školy), jakými jazyky se v ní mluví?
- 14) Jak často mluví Vaše dítě se svými českými rodinnými příslušníky (např. přes Skype)?
- 15) Žije Vaše dítě (děti) v USA od narození? Pokud ne, od kdy?
- 16) Jaká byla Vaše motivace pro dvojjazyčnou výchovu svých dětí?